

**AKADEMİSYENLERİN YAPAY ZEKÂ
TEKNOLOJİLERİNİ KULLANMA MOTİVASYONLARI
ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA**

A QUALITATIVE STUDY ON ACADEMICS'
MOTIVATIONS FOR USING ARTIFICIAL
INTELLIGENCE TECHNOLOGIES

Mehmet ULAŞ

09

AKADEMİSYENLERİN YAPAY ZEKÂ TEKNOLOJİLERİNİ KULLANMA MOTİVASYONLARI ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

A QUALITATIVE STUDY ON ACADEMICS' MOTIVATIONS FOR USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGIES

Mehmet ULAŞ¹

Anahtar Kelimeler:

Yapay zekâ,
Akademisyen,
Teknoloji,
Teknoloji kabul modeli,
Dijital

Keywords:

Artificial intelligence,
Academician,
Technology,
Technology
acceptance model,
Digital

ÖZ

Yapay zekânın (YZ) teknoloji alanında yaşanan gelişmelere entegre olması sosyal yaşam pratikleri içerisinde önemli bir dijital dönüşüm serüvenini de beraberinde getirmektedir. YZ teknolojisinin merkezi konumda yer aldığı dijital dönüşüm pratiğinin nasıl gerçekleştiği ve hangi motivasyonlar üzerinden kullanıldığı alanlara göre farklılık göstermektedir. Akademik dünya da YZ teknolojisinin kullanıldığı alanlardan birini oluşturmaktadır. Bireylerin düşünme pratikleri ve karar verme reaksiyonlarını taklit eden, geçmiş deneyimler üzerinden öğrenme yetisine sahip ve yeni enformasyon girdilerine uyum sağlayabilen YZ teknolojisinin akademi dünyasında hangi motivasyonlar üzerinden kullanıldığı önemli bir merak konusudur. Buradan hareketle yapılan bu çalışmada teknoloji kabul modeli çerçevesinde akademisyenlerin YZ teknolojisini kullanma motivasyonlarının neler olduğunun ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Bahsi geçen amaç doğrultusunda araştırma nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik araştırma deseni ile oluşturulmuş, veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmada amaçlı örneklem tekniğinden hareketle belirlenen on akademisyen ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen görüşmelerde elde edilen veriler tümevarım yaklaşımından hareketle tematik analiz tekniği kullanılarak MAXQDA 2020 programı aracılığıyla incelenmiştir. Yapılan incelemede “YZ kullanımına dair genel bilgiler”, “YZ’nin akademiye kullanım nedenleri” ve “YZ’nin akademiye gelecek perspektifi” şeklinde üç ana temanın ön plana çıktığı belirlenmiştir. Araştırmada akademisyenlerin YZ teknolojisini veri elde etme, veri analizi, trend olan konu başlıklarının takibi ve yeni araştırma alanlarının keşfedilmesi motivasyonları üzerinden kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

ABSTRACT

The integration of artificial intelligence (AI) into the developments in the field of technology brings with it an important digital transformation adventure within social life practices. The implementation of AI as a central component of this transformation varies depending on the field and is shaped by differing motivations. The academic world is also one of the areas where artificial intelligence technology is increasingly utilized. As a technology that imitates human thinking processes and decision-making reactions, learns from past experiences, and adapts to new information inputs, AI’s use in academia and the underlying motivations behind it remain a subject of growing interest. Based on this, this research aims to reveal the motivations of academics to use artificial intelligence technology within the framework of the technology acceptance model. In line with the aforementioned purpose, the research was created with a phenomenological research design from qualitative research methods, using in-depth interviews as the data collection method. Semi-structured interviews were conducted with ten academics selected through purposive sampling. The data obtained in the interviews were examined through the MAXQDA 2020 program using the thematic analysis technique based on an inductive reasoning approach. In the examination, it was determined that three main themes came to the fore: "general information on the use of artificial intelligence", "reasons for the use of artificial intelligence in academia" and "future perspective on artificial intelligence in academic settings". As a result, it was concluded that academics use artificial intelligence technology for data collection, data analysis, following trending reserach topics and discovering new areas of study.

¹Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, Malatya-Türkiye, mehmet.ulas@inonu.edu.tr. ORCID: 0000-0002-6131-7509

Alıntılanmak için/Cite as: Ulaş M. (2025). Akademisyenlerin Yapay Zekâ Teknolojilerini Kullanma Motivasyonları Üzerine Nitel Bir Araştırma, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 34 (Özel Sayı), 142-159

GİRİŞ

Teknoloji alanında yaşanan gelişmeler toplumsal yapının farklı formlarının önemli ölçüde değişime ve dönüşüme uğramasına neden olmaktadır. Teknolojik gelişmelerin sosyal yaşam alanlarına entegre olması bireylerin iş yapma pratiklerinden kullandıkları iletişim diline kadar birçok argümanın önemli ölçüde dönüşümünü sağlamıştır. YZ teknolojisi değişim ve dönüşüm pratiğinin motive edici gücü konumunda yer alan önemli teknolojik gelişmelerden birini temsil etmektedir. YZ teknolojisi, bireylerin zihni ve fikri yaklaşımlarının benzeri pratikleri ortaya koyan, öğrenme ve problem çözümü gibi bilişsel eylemleri gerçekleştiren, geçmiş deneyimler üzerinden yeni öğrenme süreçlerine dâhil olan ve yeni enformasyon kaynaklarına entegre olarak bu kaynakları bir çıktıya dönüştüren sistemler bütünü şeklinde tanımlanmaktadır (Duan, Edwards, ve Dwivedi, 2019, s. 63).

YZ teknolojisinin yeni enformasyon kaynaklarına entegre olması ile olası girift sorunsallara yönelik yenilikçi çözüm yolları sağlaması ve farklı alanların kendi dinamikleri içerisinde karar alma süreçlerinde etkin rol oynaması bu teknolojiden faydalanan alanların etki kapsamını genişletmektedir. YZ teknolojisinin karakteristik özellikleri itibari ile düşük maliyetli ve kolay kullanım pratiğine sahip olması da bu teknolojik gelişmenin farklı alanlarda yaygın kullanımını sağlayan önemli etkenlerden birini oluşturmaktadır (Duran ve Şenyılmaz, 2020, s. 165). Ayrıca YZ teknolojisinin enformasyon içeriklerini pasif bir doküman hazinesi anlayışından enformasyon dokümanları ile dijital etkileşimin sağlandığı aktif bir anlayışına dönüştürmesi de bireylere enformasyon kaynaklarına erişme fırsatı sunmakta ve bu durum bireylerin farklı alanlar da YZ teknolojisini kullanma motivasyonlarına katkı sağlamaktadır (Zahra ve Rautela, 2024, s. 260-264).

Burrus’a göre (2017) her alan ve her sektör için YZ teknolojisinin kullanımı kaçınılmaz bir gerekliliğe dönüşecek ve “geleceğin gerçekliği” olan YZ teknolojisi sosyal yaşam pratikleri içerisinde zamanla birçok farklı alanda aktif olarak kullanılacaktır. YZ teknolojisinin günümüzde aktif kullanıldığı alanlardan biri de eğitimidir. Özellikle eğitim alanında YZ teknolojisinin merkezde olduğu yeni öğretim metotlarının aktif kullanımı ve bu metotlara gençlerin

entegre edilmesi önemli bir gerekliliği ortaya çıkarmaktadır (Alade ve Afuwape, 2024, s. 55-59).

YZ teknolojisinin eğitim alanında kullanılması kişiye özel eğitim programlarının hazırlanması, performans takibinin münferit olarak yapılması, derslerde kullanılan materyallerin ve ders içeriklerinin oluşturulması gibi önemli argümanları sağladığı söylenebilir (Meço ve Çoştı, 2022, s. 172). Ayrıca YZ teknolojisi yapılan araştırmalara veri elde edilme sürecinden veri analizine kadar birçok farklı açıdan önemli katkılar sunmaktadır. Bu katkıların elde edilme sürecinin ön koşulu ise teknolojik ilerlemelere uyum sağlayabilmektir (Jiang vd., 2022, s. 1-19).

Flasinski’a (2016) göre YZ teknolojisi matematik, bilgisayar, psikoloji, istatistik, felsefe ve hukuk gibi farklı alanları kapsayan disiplinler arası bir arka plana sahiptir. Özellikle eğitim ve akademi alanında YZ teknolojisini kavrayabilmek ve aktif kullanabilmek bazı niteliklere sahip olmayı gerekli kılmaktadır (Lund ve Ting, 2023, s. 26-29). Özellikle YZ uygulamalarının her geçen gün artması ve sosyal yaşam pratiklerimiz içerisinde özel sektörden akademiye kadar birçok farklı alanda farklı formlar üzerinden kullanımının yoğunlaşması kullanıcıların belirli niteliklere sahip olmasını gereklilikten öte elzem bir ihtiyaca dönüştürdüğü söylenebilir.

Teng’e (2019) göre YZ teknolojisi günümüzde halen insan zekâsından daha geride konumlanmaktadır. Ancak özellikle enformasyon alanında yaşanan hızlı değişim ve dönüşümlere uyum sağlama ve karmaşık görevlerin eş zamanlı bir pratik ile çözüme kavuşturulması noktasında YZ teknolojisi daha hızlı bir prensip ile çalışmaktadır. Bu nedenle YZ teknolojisine uyum sürecinin hızlı olması yaşanan gelişmelerin takibi ve bu gelişmelerin aktif kullanılarak somut bir çıktıya dönüştürülme sürecinde önem arz etmektedir. YZ teknolojisine uyum sürecinin önemli olduğu alanlardan biri de akademik çalışmalardır. Bu alanda yaşanan gelişmelerin hızlı olması gelişmelerin akademik dünya üzerindeki etkisinin yeniden değerlendirilmesini de gerekli kılmaktadır (Aşkun, 2023, s. 646).

Literatürde YZ teknolojisinin eğitim ve akademi alanında nasıl kullanıldığına yönelik farklı perspektiflerden yaklaşan çalışmalar yer almaktadır. Floridi vd. (2019)

tarafından YZ teknolojisinin akademide sosyal bilimler alanında ne amaçla kullanıldığını incelemiştir. Yapılan çalışma sonucunda YZ teknolojisinin araştırma süreçleri hızlandırıldığı ve yeni enformasyon kaynaklarının üretimine katkı sunduğu için kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Uslu (2023) tarafından yükseköğretim kurumlarında YZ teknolojisinin sağlamış olduğu fırsatların ve ortaya çıkan zorlukların neler olduğunu incelemiştir. Çalışma sonucunda YZ teknolojisinin eğitimin niteliğinin arttırılmasına ve öğrenme çıktıların düzenlemesine yönelik fırsatlar sunabileceği gibi etik açıdan ise kaygılara sebebiyet verebilecek zorluklara neden olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Donnel vd. (2024) tarafından YZ teknolojisinin yükseköğretim kurumlarında öğrenciler tarafından kullanımının nasıl olması gerektiği incelenmiştir. Çalışma sonucunda YZ'nin öğrencilerin çalışma verimliliği arttırmak gibi olumlu etkilerinin olduğu ancak öğrencilerin akademik dürüstlüğüne engel teşkil edebilecek etik ikilemlere ve YZ teknolojisine sınırlı erişim gibi fırsat eşitsizliklerine neden olabilecek olumsuz sonuçlarının da olduğu ortaya çıkarılmıştır. Shishavan (2024) tarafından Avustralya'da bulunan sekiz üniversitenin YZ yönergelerini incelemiştir. Çalışma sonucunda YZ'nin akademik çalışmalara katkı sunabileceği ancak yönergelerin geliştirilmemesi durumunda önemli etik sorunları meydana getirebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Çetin vd. (2021) tarafından teknolojisinin eğitim alanında gelecek tahayyülünün nasıl olacağını incelemiştir. Uzman görüşleri alınarak gerçekleştirilen çalışmaya göre, YZ teknolojisinin öğretmen ve okul müdürlerinin yerini alacağı ve önemli faydalar sağlayacağı belirtilmiştir. Diğer yandan YZ teknolojilerinin öğretmen ve okul müdürlerinin asistanı olarak kalacağı şeklinde de görüşler bulunmaktadır. Büyüka (2024) tarafından akademik yazımda YZ kullanım pratikleri incelenmiştir. Çalışmada akademik yazım sürecinde YZ teknolojisi kullanmanın temelde zaman tasarrufu ve belirli düzeyde doğru enformasyon kaynaklarına erişim noktasında fayda sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Gönültaş (2024) tarafından Türk Kamu Yönetimi alayazanındaki akademik metinlerde YZ teknolojisinden yararlanma pratikleri incelenmiştir. Çalışmada YZ teknolojisinin akademik metin yazımında kullanılması için etik kurallara dikkat edilmesi ve bu

teknolojinin sunduğu kaynakların doğruluğunun teyit edilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

YZ uygulamaları ve akademi ilişkiseliliği ile ilgili literatürde yer alan çalışmaların genel olarak YZ teknolojisinin sunduğu faydalar ve etik kaygılar üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Yapılan bu araştırma YZ teknolojisinin akademide kullanım motivasyonlarının neler olduğunu ve bu motivasyonların tematik olarak hangi ana tema, alt tema ve kodlar üzerinden nasıl bir perspektif ile ele alındığını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu durum yapılan araştırmayı mevcut literatürden farklı kılarak çalışmanın önemini de ortaya koymaktadır. Buradan hareketle yapılan bu araştırmada teknoloji kabul modeli çerçevesinde akademisyenlerin YZ teknolojisini kullanma motivasyonlarının neler olduğunun ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Bahsi geçen amaç doğrultusunda araştırma nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik araştırma deseni ile oluşturulmuş, veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmada amaçlı örneklem tekniğinden hareketle belirlenen on akademisyen ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen görüşmelerde elde edilen veriler tümevarım yaklaşımından hareketle tematik analiz tekniği kullanılarak MAXQDA 2020 programı aracılığıyla incelenmiştir. Yapılan incelemede “YZ kullanımına dair genel bilgiler”, “YZ'nin akademide kullanım nedenleri” ve “YZ'nin akademideki gelecek perspektifi” şeklinde üç ana temanın ön plana çıktığı belirlenmiştir. Sonuç olarak araştırmada akademisyenlerin YZ teknolojisini veri elde etme, veri analizi, trend olan konu başlıklarının takibi ve yeni araştırma alanlarının keşfedilmesi motivasyonları üzerinden kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

YAPAY ZEKÂ TEKNOLOJİSİ

Teknoloji alanında yaşanan gelişmelerin bireylerin sosyal yaşam pratikleri üzerinde önemli değişimleri beraberinde getirdiği söylenebilir. Enformasyon kaynaklarına ulaşmaktan bu kaynakları aktif kullanıma, iletişim formlarından iş yapma biçimlerine kadar birçok pratiğin önemli değişime ve dönüşüme uğradığı ifade edilebilir. Teknoloji alanında yaşanan yeni gelişmeler bu değişimleri daha fazla teknoloji merkezli bir yapıya evirmiş ve bu

durum bireylerin ve toplumsal yapının gelişmelere uyum sağlayabilme gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Günümüzde teknoloji alanında yaşanan, bireylerin ve toplumların uyum sağlayabilme gerekliliğini elzem hale getiren önemli gelişmelerden birinin YZ teknolojileri olduğu söylenebilir. YZ teknolojileri bireysel pratikleri taklit etme, bireye ve topluma ait formları otomatik bir biçimde gerçekleştirme, zamana dair sınırlılıkları ortadan kaldırma, veri elde etme ve bu verilerin analiz edilme sürecini hızlandırma ve doğal dil işleme aracılığıyla makine öğrenimi kolaylaştırma gibi bireye ve topluma dair önemli yenilikler sunmaktadır. Ancak YZ teknolojisi bu yeniliklerin yanı sıra etik kaygılar etrafında yoğunlaşan önemli riskleri de beraberinde sunmaktadır.

ChatGPT'nin kullanıma sunulması ile popülerliği ve bilinirliği artan YZ teknolojisinin etimolojik kökeni 1950'li yıllara dayanmaktadır. 1950 yılında Alan Turing tarafından öneri olarak sunulan ve bir makinenin insan davranışlarını taklit edebilme yeteneğinin ölçülmesini hedefleyen Turing testi günümüzdeki YZ teknolojisinin işleyiş pratikleri ile paralellik göstermektedir. 1960 ve 1970'li yıllarda uzman sistemler, 1980'li yıllarda yapay sinir ağları, 1990'lı yıllarda veri madenciliği ve 2000'li yıllarda derin öğrenme kavramları YZ teknolojisinin gelişim sürecine dair arka planda yer alan önemli argümanları oluşturmaktadır (Copeland ve Proudfoot, 2007, s. 429-433). YZ teknolojisinin birçok alanı kapsamaması ve son zamanlarda birçok araştırmanın temel dayanak noktasını oluşturması literatürde farklı tanımlamaların yer almasını sağladığı söylenebilir.

Galloway vd.'ne (2018) göre yapay zekâ, makineler ile veriler arasındaki değişken grupların algoritmik biçimde işlenme sürecidir. YZ teknolojisi algoritmalar, makine öğrenimi ve sinir ağları gibi farklı dinamikleri kapsayan hinterlandı geniş bir kavramsallaştırmayı temsil etmektedir. Bu sebeple YZ teknolojisine dair bütün alanlar tarafından kabul görmüş ortak bir tanımlama yapabilmek oldukça zordur. Gondal'a (2018) göre yapay zekâ, insana dair akıl yürütebilme, kavrayabilme, anlamlandırabilme, çıkarım yapabilme, öğrenebilme ve aynı zaman dilimi içerisinde birden fazla iş ortaya koyabilme gibi pratikleri taklit edebilen bir bilişim teknolojisi şeklinde tanımlanabilir. Penrose'a (2020) göre yapay zekâ, insanın zihinsel

pratiklerinin makineler aracılığıyla teknoloji merkezli bir form ile sunulmasıdır. Say'a (2022) göre yapay zekâ, yapay sistemler üzerinden doğal zekâ aktivitelerinin yüksek başarı standartlarında nasıl yaptırılabilmesine dair incelemelerde bulunan bir bilim dalıdır. Zawacki-Richter vd.'e (2019) göre YZ teknolojisini basit bir taklit üzerinden tanımlamak indirgemeci bir yaklaşım olacaktır. Çünkü yapay zekâ, makine öğreniminden doğal dil işlemeye, veri madenciliğinden sinir ağı algoritmalarına kadar birçok pratiği kapsayan şemsiye bir kavramı temsil etmektedir. YZ teknolojik yeniliklere uyum sağlayabilen ve teknik donanımları gerekli kılan bir teknolojik ilerleme şeklinde tanımlanmaktadır. Obschonka vd.'e (2020) göre yapay zekâ, karmaşık sorunsalların çözüme kavuşturulması ve değişen koşulların göz önüne alınarak yeni kararların verilmesinde insanların zihni pratiklerine özgü olan muhakeme ve tahmin edebilme pratiklerinin makinalar aracılığıyla gerçekleştirilmesi şeklinde tanımlanmaktadır.

Karamzadeh vd.'e (2015) göre YZ, bilgisayar, matematik, fizyoloji, dilbilim ve felsefe gibi bilimlerin kombinasyonu ile insana dair olanın simüle edilmesini hedefleyen bir teknolojik ilerlemedir. Nabyev'e (2021) göre yapay zekâ, bilgisayar denetimindeki bir makinenin akıl yürütebilme, anlamlı bir çıkarımda bulunabilme, genellemeler yapabilme ve geçmiş tecrübelerden yeni öğrenme stratejileri belirleyebilme gibi insana özgü pratikleri yerine getirebilme yeteneği şeklinde tanımlanmaktadır. Lee vd.'e (2018) göre yapay zekâ, görüntüleri tarayabilme, doğal dil işleme pratikleri ortaya koyabilme, konuşmaları ve konuşanları tanıyabilme ve derin ve makine öğrenimini gerçekleştirebilme gibi alanlarda yeni bir perspektif dâhilinde araştırma faaliyetleri yürüten ve merkezinde bilişsel işleyişin olduğu bir bilim dalı olarak tanımlanmaktadır. Loder vd.'e (2018) göre YZ, genel anlamda insan zihni ile ilişkilendirilen ve öğrenme ve problemlere yönelik çözüm üretebilme gibi bilişsel görevleri yerine yetiren bilgisayar teknolojisi şeklinde tanımlanmaktadır.

Literatürde YZ'ye dair tanımlamaların genel olarak insana özgü pratiklerin makineler aracılığıyla taklit edilebilmesi perspektifi üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Literatürden hareketle yapay zekâ, genel olarak insanların zihni pratiklerini taklit etmeye çalışan, karşılaşılan

problemlere farklı seçenekler ile çözümler sunabilen ve geniş veri içeriklerine sahip olan kapsamlı bir makine programlama dili şeklinde tanımlanabilir. Ancak insana dair pratikleri taklit edebilme amacından hareketle oluşturulan, elde ettiği verileri yine insan kaynaklı veriler üzerinden temin eden ve insanların geçmiş deneyimleri üzerinden yeni anlamlar üreten YZ teknolojisinin motivasyonel gücünü yine insanın oluşturması YZ ile insan arasında bir kıyaslanmanın anlamsız olacağının göstergesi niteliğindedir. Başka bir deyişle YZ teknolojisinin öznesi konumunda insanın ve insana özgü pratiklerin taklit edilmesi yer alırken bu teknolojik ilerlemeyi insan ile kıyaslanmanın veya insandan üstün bir yerde konumlandırmanın paradoks oluşturacak bir yaklaşımı temsil edeceği belirtilebilir.

TEKNOLOJİ KABUL MODELİ

Günümüzde karşılaşılan teknolojik gelişmelerin birçok farklı sosyal varoluş alanıyla entegre olduğu ve böylece bu ilerlemelerin kullanımını kaçınılmaz hâle getirdiği söylenebilir. Kullanım pratiğinin artması sonucunda teknoloji alanına duyulan ihtiyacın hinterlandının da arttığı ifade edilebilir. Nihai olarak bireylerin fert, toplumsal yapının ise bir bütün olarak bu teknolojik gelişmelere uyum sağlayabilmesi önemli bir gereklilik hâline gelmiştir. Bu gereklilik halinin sağlanabilmesi ve bireylerin de toplumsal yapının da gelişmelere nitelikli bir donanım ile uyum sağlayabilmesi ise teknoloji kullanımının sağlayacağı faydanın doğru tespit edilmesi, teknolojinin kabullenilmesi ve önyargıdan bağımsız uyum merkezli bir yaklaşım pratiğinin sergilenmesi ile ilişkili olduğu söylenebilir.

Bireylerin veya toplumların teknoloji merkezli yeni gelişmeleri kabullenmeleri ve kullanım pratiği sergilemeleri bu teknolojilerinin sunmuş olduğu faydanın artışı da sağlamaktadır. Bu ilişkisellikten hareketle kullanıcıların teknolojik gelişmeleri benimsemelerinin veyahut da benimsememelerinin arka planında yer alan motive edici gücün araştırılmasına yönelik bazı modeller geliştirilmiştir (Bağlıbel vd. 2010, s. 333). Texas Tech Üniversitesinde görevli, teknoloji ve bilgi sistemleri konularında uzman olan Fred D. Davis tarafından 1986 yılında ortaya konulan Teknoloji Kabul Modeli de geliştirilen yöntemlerden birini temsil etmektedir (Karahanna ve Straub, 1999, s. 237-238)

Davis tarafından geliştirilen Teknolojik Kabul Modeli,

teknolojik sistemlerin kabul görmesi ve kullanım pratiğinin sağlanması esasları üzerine şekillenmektedir. 1975 yılında Fishbein ve Ajzen ortaklığında geliştirilen Sebep Eylem Teorisi ise bu modelin temel dayanak noktasını oluşturmaktadır (King ve He, 2006, s. 740). Teknoloji kabul modeli teknolojik sistemlerinin bireyler tarafından kullanımını belirleyen çeşitli faktörleri açıklamaktadır (Lin, 2007, s. 435). Ancak bu teknolojileri ilk kez kullanan bireyler ile daha önceden deneyimleyen bireylerin kullanım pratiğini belirleyen faktörlerin farklılık gösterdiği gerçekliğinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Özer vd., 2010, s. 3280).

Teknoloji kabul modeline göre bireylerin teknoloji kullanımının gerçekleşmesini sağlayan motivasyonel güç altı temel faktörden oluşmaktadır (Kurnia vd., 2015, s. 1907-1908). Bu faktörlerden ilki bireylerin teknoloji kullanım pratikleri üzerinde demografik ve karakteristik özelliklerin etkin rol oynadığı kabulüne dayanan dışsal değişkenlerdir. Kullanıcıların demografik ve karakteristik özellikleri sistemleri nasıl kullanacaklarını ve sistemleri kullanma dereceleri/yoğunluklarını da belirlemektedir (Venkatesh ve Bala, 2008, s. 277-283). Bireylerin teknolojik sistemleri kullanma pratiklerinin mevcut iş performansları üzerinde olumlu bir etkiye sahip olacağı düşüncesi üzerine inşa edilen algılanan fayda ise ikinci faktörü oluşturmaktadır. Teknolojik sistemlerin avantaj sağlayacak bir perspektife sahip olması bireylerin bu sistemleri kabul edip kullanım pratiği sergilemelerinin ön koşulu niteliğindedir. Kullanıcılar teknolojik sistemleri kullanmanın görev ve sorumlulukları gerçekleştirme sürecinde ve olası sorunlara çözüm sağlayıcı önerilerde bulunma noktasında önemli katkı sunacağı düşüncesinden hareketle bu sistemleri kullanma pratiğine zihinsel olarak hazır olmaktadır. Bu entegrasyon sürecine yönelik inancın temel motivasyon kaynağını ise pragmatizm perspektifine sahip bakış açısı oluşturmaktadır (Keller, 2005, s. 302).

Bireylerin teknolojik sistemleri kullanım sürecinde pragmatizm merkezli fayda sağlayıcı bakış açısı kadar, algılanan kullanım kolaylığı da önemli bir faktördür. Üçüncü faktör olan algılanan kullanım kolaylığı faktörü teknolojik sistemlerin kullanım pratiklerinde mental ve fiziksel bir gayreti gerektirmeyecek kolaylığa sahip olma prensibini içermektedir (Davis, 1989, s. 320). Teknolojik

sistemler kullanılırken fark edilen fayda ve kolaylık, bireylerin bu sistemlere yönelik algı ve tutumlarını şekillendirmektedir. Kullanıma yönelik tutum ise dördüncü faktörü oluşturmaktadır. Bireylerin olumlu veya olumsuz tepki ortaya koyma eğilimleri şeklinde tanımlanan tutumun olumlu bir algıya evrilmesi algılanan fayda ve algılanan kullanım kolaylığı ile sağlanmaktadır (Ajzen ve Fishbein, 1977, s. 889).

Teknolojik sistemleri kullanım pratiklerinde önemli bir etken konumunda yer alan davranışsal kullanım niyeti, bireylerin teknolojik sistemleri olumlu katkı sunacağı düşüncesinden hareketle kullanma pratiğini kabul etmeleri şeklinde tanımlanmaktadır. Kullanım pratiğinin zihinsel açıdan kabul edilmesi bireylerin hazır bulunuşluk düzeylerini artırması ve adaptasyon süreçlerinin daha kolay gerçekleşmesi açısından önemlidir (Ami-Narh ve Williams, 2012, s. 1383-1388). Bireylerin teknolojik sistemlere yönelik tutumları ve niyetleri gerçekleşen kullanımı sağlamaktadır. Gerçekleşen kullanım, bireylerin olumlu tutumlarının ve fayda sağlayacaklarını düşüncesinden hareketle oluşan niyetlerinin teknolojik sistemleri kullanma pratiğini sağlayacağı düşüncesine dayanmaktadır (Hu vd., 2003, s. 227-230).

Teknoloji kabul modelinin temel dayanak noktasını, bireylerin teknolojik sistemlere yönelik tercihlerinin belirlenmesi, teknoloji merkezli bu geçiş sürecine yönelik nasıl bir tepkinin ortaya çıkabileceğinin öngörülmesi ve teknolojinin nasıl bir değişime ön ayak olabileceği şeklindeki soruların cevaplanması oluşturmaktadır (Uğur ve Turan, 2016, s. 103). Bir başka deyişle teknoloji kabul modeli, bireylerin teknolojik sistemleri kullanma noktasında sergiledikleri davranış pratiklerini, bu teknolojik sistemleri kullanma konusundaki motivasyonlarını veya kullanmama noktasındaki tereddütlerini açıklamaya ve bu pratiklerinin neden gerçekleştiğine dair tahminleri ortaya koymayı sağlayan bir modeldir (Liao ve Cheung, 2001, s. 302).

Teknoloji kabul modeli, teknolojik sistemlerin benimsenme süreciyle ilişkili davranış pratiklerini anlamak için geliştirilmiş bir modeldir. Bu model, algılanan faydanın ve algılanan kullanım kolaylığının, bireylerin teknolojik sistemlere yönelik tutumlarının temel belirleyicileri olarak

hizmet ettiğini ve daha sonra bireylerin teknolojiyle etkileşim kurma niyetleri üzerinde etkin rol oynadığını belirten bir modeldir. Teknoloji kabul modeli niyet, tutum, fayda, kolaylık ve kullanım pratiklerine dayanmaktadır. Bu unsurlara sahip olmak kullanıcılar tarafından teknolojik sistemlerin kabul edilmesini ve kullanılmasını sağlayan önemli argümanları temsil etmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmanın amacı, teknoloji kabul modeli çerçevesinde akademisyenlerin YZ teknolojisini kullanma motivasyonlarının neler olduğunu incelemektir. YZ uygulamaları ve akademi ilişkiseliliği ile ilgili literatürde yer alan çalışmaların genel olarak YZ teknolojisini sunduğu faydalar ve etik kaygılar üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu araştırma, YZ teknolojisini akademide kullanım motivasyonlarının neler olduğuna ve bu motivasyonların tematik olarak hangi ana tema, alt tema ve kodlar üzerinden nasıl bir perspektif ile ortaya koyulduğuna cevap bulmaya çalışmaktadır. Bu durum, çalışmayı literatürdeki benzer çalışmalardan farklı kılmakla birlikte önemini de ortaya koymaktadır.

Belirlenen amaç doğrultusunda gerçekleştirilen araştırmanın araştırma soruları:

Akademisyenlerin YZ teknolojisine dair bilgi düzeyleri nasıldır?

Akademisyenlerin YZ kullanım motivasyonları nelerdir?

Akademisyenlere göre YZ teknolojisine yönelik gelecek tahayyülü nasıldır?

Araştırmanın Yöntemi ve Deseni

Bilimsel araştırmalar genel olarak pozitivist paradigmanın arka planını oluşturduğu nicel araştırmalar ve yorumsamacı paradigma üzerine inşa edilen nitel araştırmalar olmak üzere iki temel yaklaşım üzerinden ele alınmaktadır (Tutar, 2023, s. 334). Nicel araştırma, evrenin temsil gücüne bağlı olarak sayısal veriler doğrultusunda analizler gerçekleştirme pratiğine dayanmaktadır. Nitel araştırmalar ise bireylerin gerçekleşen olgu ve olaylara hangi anlamları yüklediği ve bu yaşanan gelişmeleri hangi perspektif doğrultusunda ele aldığı

ile ilgilidir. Nicel araştırmalar geniş bir örneklem havuzundan elde ettiği verileri genelleştirme prensibini benimserken, nitel araştırmalarda ise daha sınırlı sayıda katılımcının yer aldığı ve genelleştirmeden ziyade spesifik bir olayın nasılının araştırıldığı bir prensip benimsenmektedir. Nitel araştırmaların temel amacını “anlamak”, nicel araştırmaların temel amacını ise “açıklamak” oluşturmaktadır (Robson, 2017, s. 20-23). Nitel araştırma, esnek ve bütüncül bir yaklaşım pratiği ile ele alınan olguları ve olayları doğal ortamları içerisinde betimlemesine ve araştırmanın katılımcılarının görüş ve deneyimleri üzerinden bakış aıllarının anlaşılmasına odaklanan yaklaşım biçimidir (Yıldırım ve şimşek, 2018, s. 37). 21. yüzyıl nitel araştırmalar aracılığıyla gerçekleştirilen araştırmaların yaklaşımının belirginleştiği ve yapılan araştırmaların aşamalarının inşa edildiği desenlerin oluşturulduğu bir zaman dilimini kapsamaktadır. Nitel araştırmaların temelini oluşturan bu desenlerden biri de fenomenolojidir (Creswell, 2013a, s. 13). Fenomenolojik desen bireylerin olgu ve olaylara ilişkin deneyimlerinin ve görüşlerinin neler olduğu ve bu deneyim ve görüşleri nasıl anlamlandırdıklarına odaklanan bir araştırma desendir (Giorgi, 2009, s. 243-245). Fenomenolojik desen tasvir (betimleyici) ve yorumlayıcı olmak üzere iki farklı epistemolojik paradigma üzerinden ele alınmaktadır (Ersoy, 2019, s. 88). Bu paradigmalardan ilkinin oluşturan tasvir yaklaşım, bir tecrübenin yapısal unsurlarının ve özünün derinlemesine bir betimleme ile ortaya çıkarılmasını amaçlamaktadır (Van Manen, 1990: 26). Yorumsamacı yaklaşım ise, araştırmaya konu olan tecrübeyi salt bir şekilde ele alıp, keşfedici bir perspektif ile kavramaya çalışmaktadır (Sart, 2017, s. 70). Bireylerin zihinsel dünyalarında araştırmanın merkezini oluşturan tecrübeye dair düşünsel pratiklerinin doğrudan ele alınmasının mümkün olmaması araştırmacıyı bu tecrübeyi anlamaya yönelik bir yorum faaliyeti içerisine yönlendirmektedir. Araştırmacı bu faaliyeti ile bireylerin bir fenomene karşı tutum ve düşüncelerini kendi birikimi ile yorumlayarak bireylerin fenomene yönelik bakış açısının açığa çıkarılmasını amaçlamaktadır (Kıral, 2021, s.94). Buradan hareketle yapılan bu araştırma verilerin analizinde nitel araştırma yöntemlerinden yorumlayıcı fenomenolojik araştırma deseni ile oluşturulmuş, veri

toplama tekniği olarak ise derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır.

Araştırmanın rnekleme ile Sınırlılıkları

Nitel araştırmalarda örneklem seçimi araştırmanın amaçlarına ve hedeflerine hizmet etme yeterliliğine sahip farklı örneklem türleri içerisinden belirlenmektedir (Given, 2008, s. 90-91). Nitel araştırma yöntemleri perspektifi içerisinden türeyen örneklem türlerinden biri de amaçlı örneklemedir (Yıldırım ve şimşek, 2018, s. 118). Sınırlı kaynakların etkin kullanımına olanak sağlayan ve zengin enformasyon kaynaklarına yönelik derinlemesine bir analiz pratiğini içeren amaçlı örnekleme keşfedici araştırmalarda sıklıkla kullanılmaktadır (Neuman, 2022, s. 431). Buradan hareketle araştırmada örneklem belirlenme süreci amaçlı örneklem tekniği çerçevesinde inşa edilmiş olup, YZ teknolojisini aktif kullanıyor olma sınırlılığı sağlayan on akademisyen ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan akademisyenlerin isimleri K1, K2... şeklinde sıralı olarak kodlanmış olup cinsiyet, unvan ve alanlarına dair bilgilerde aşağıda yer alan tabloda belirtilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcılara Dair Cinsiyet, Unvan ve Alan Bilgileri

Görüşmeci Adı	Cinsiyet	Unvan	Alan
K1	Erkek	Dr.Öğr.yesi	Fen Bilimleri
K2	Erkek	Dr.Öğr.yesi	Fen Bilimleri
K3	Erkek	Doç.Dr.	Sosyal Bilimler
K4	Erkek	Doç.Dr.	Sosyal Bilimler
K5	Kadın	Arş.Gör.	Sosyal Bilimler
K6	Erkek	Dr.Öğr.yesi	Fen Bilimleri
K7	Kadın	Arş.Gör.	Eğitim Bilimleri
K8	Kadın	Arş.Gör.	Eğitim Bilimleri
K9	Kadın	Arş.Gör.	Sosyal Bilimler
K10	Erkek	Dr.Öğr.yesi	Sosyal Bilimler

Araştırma Verilerinin Elde Edilmesi ve Analizi

Nitel araştırma yöntemlerinde farklı veri toplama teknikleri yer almaktadır. Görüşme tekniği de nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan veri toplama tekniklerinden biridir (Creswell, 2013b, s. 51). Bireylerin deneyim ve görüşlerine

ilişkin enformasyon kaynağı elde edilme sürecinde kullanılan görüşme tekniği, araştırmaya katılan bireylerin bir durum veya konu hakkında duygu ve düşüncelerinin anlaşılma pratiğine dayanan etkileşimli bir süreci temsil etmektedir (Akman Dömbekci ve Erişen, 2022, s. 143). Yapılan araştırmada verilerin elde edilme sürecinde görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği aracılığı ile elde edilen veriler deşifre edilerek düz bir metin hâline getirilmiş, verilerin doğru deşifre edilerek metin hâline getirildiğini teyit etmek amacı ile bir kez kayıtlar dinlenerek metin üzerinden takip edilmiş, anahtar kavramlar belirlenmiş, bu kavramlar doğrultusunda kodlar, temalar ve alt temalar ortaya çıkarılmıştır. Verilerinin elde edilmesini kapsayan bu süreci başlatabilmek adına İnönü Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 21.02.2025 tarih ve 4/2 sayılı kararı ile kurul onay formu ve katılımcılardan ıslak imzalı "Bilgilendirilmiş Onam Formları" alınmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen veriler tümevarım yaklaşımında hareketle analiz edilmiştir. Tümevarım yaklaşımı, çalışma kapsamında ele alınan içeriklerin çoklu anlamlarının detaylı bir şekilde okunması ile başlamakta, daha sonra araştırmacılar tarafından anlam birimlerini içerdiği düşünülen metin bölümleri tanımlanmakta ve metin bölümünün atandığı yeni bir kategori için bir etiket oluşturulmaktadır (Thomas, 2003). Verilerin analiz sürecinde ise MAXQDA 2020 nitel analiz programından yararlanılmıştır. MAXQDA programı, nitel veriler aracılığıyla ortaya çıkartılan farklı kategorilerin ve alt alanlarının (subdomain) belirlenmesi ve adlandırmasını sağlamaktadır (Ben Youssef vd., 2019, s. 702). Buradan hareketle MAXQDA programı ile çalışma kapsamında elde edilen verilerden kodlar, alt temalar ve temalar inşa edilmiştir.

Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenilirliği

Görüşme tekniğinin kullanıldığı nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirliği sağlamanın yöntemlerinden biri iki farklı kişi tarafından gerçekleştirilen kodlamanın tutarlılığıdır (Türnüklü, 2000, s. 550). Buradan hareketle araştırmanın verilerinin analiz sürecinde alana dair uzmanlığı bulunan bir diğer akademisyen ile araştırmacı çapraz kodlamalar oluşturmuştur. Bu kodların birbiri ile uyum düzeyi detaylı bir şekilde kontrol edilmiştir. Uyum düzeyinde maksimum seviyeye ulaşıldığında elde edilen

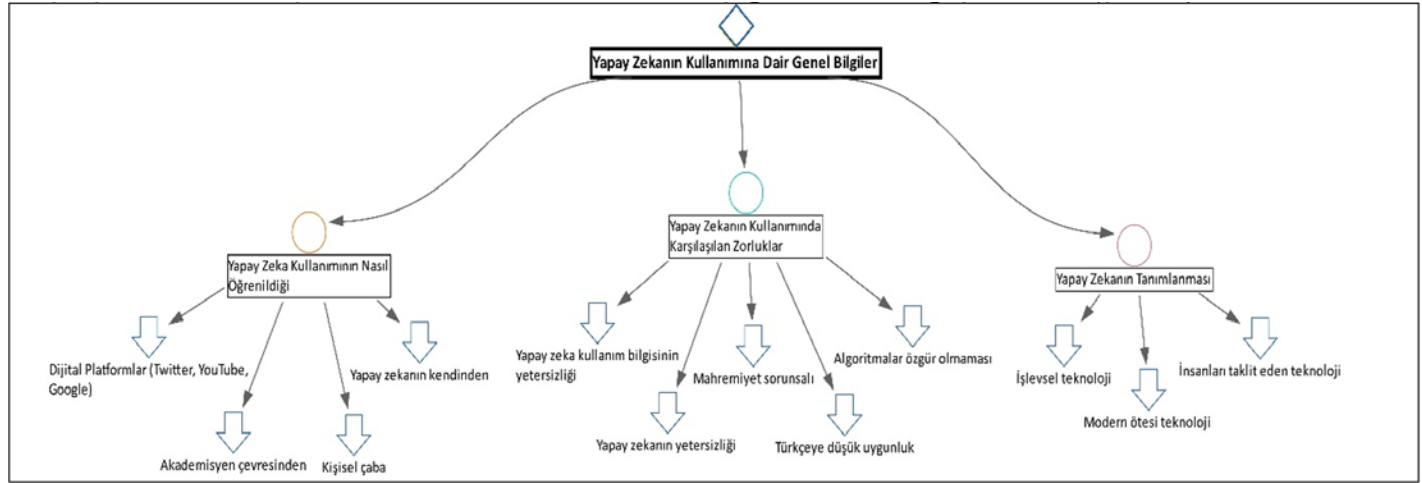
verilerin analiz süreci tamamlanmıştır. Ayrıca çalışmanın geçerlilik ve güvenilirlik düzeyini arttırmak amacı ile çalışmaya dâhil edilen katılımcıların araştırmanın çıkış noktasını oluşturan YZ teknolojisini aktif kullanma pratiğine sahip olmaları kriteri dikkate alınmıştır.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırmanın bu bölümünde akademisyenlerin YZ teknolojilerini kullanma motivasyonların neler olduğuna dair bulgulara değinilmektedir. Nitel araştırmada kodlama, elde edilen verilerin bir araya getirilerek kategoriler şeklinde ayrılmasına ve tematik şekilde sıralanmasına ile anlamların oluşturulma sürecine dayanmaktadır (Williams ve Moser, 2019, s. 45). Buradan hareketle yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile elde edilen verilerin analizi sonucunda akademisyenlerin YZ teknolojilerini kullanma motivasyonlarının nedenlerine yönelik üç ana tema ve bu üç ana tema altında on alt tema belirlenmiştir. Söz konusu temalar "YZ kullanımına dair genel bilgiler", "YZ'nin akademide kullanım nedenleri" ve "YZ'nin akademideki gelecek perspektifi" şeklindedir. "YZ kullanımına dair genel bilgiler" ana temasının alt temaları sırası ile "YZ'nin tanımlanması", "YZ kullanımının nasıl öğrenildiği" ve "YZ kullanımında karşılaşılan zorluklar" şeklindedir. "YZ'nin akademide kullanım nedenleri" ana temasının alt temaları sırası ile "YZ'nin akademide kullanım nedenleri", "YZ'nin akademik çalışmalara katısı", "YZ akademik performans ilişkisi" ve "YZ ders ilişkisi" şeklindedir. "YZ'nin akademideki gelecek perspektifi" ana temasının alt temaları sırası ile "akademide YZ'nin neden olacağı sorunlar", "akademide YZ'ye uyumun önemi" ve "gelecekte akademide YZ'nin yeri" şeklindedir. Alt temaların altında yer alan kodlamalar ise aşağıda şekiller üzerinden detaylı olarak sunulmaktadır.

Yapay Zekâ Kullanımına Dair Genel Bilgiler İle İlgili Bulgular

Akademisyenlerin YZ teknolojilerini kullanma motivasyonların neler olduğuna dair yapılan analizler sonucunda ana temalar, alt temalar ve çeşitli kodlar belirlenmiştir. "YZ kullanımına dair genel bilgiler" ana teması ve bu ana temaya bağlı "YZ'nin tanımlanması", "YZ kullanımının nasıl öğrenildiği" ve "YZ kullanımında karşılaşılan zorluklar" şeklindeki alt temalara ait kodlar aşağıda belirlendiği şekildedir (Şekil 1).

Şekil 1. YZ Kullanımına Dair Genel Bilgilere Ait Hiyerarşik Kod Modeli

Akademisyenlerin YZ teknolojisine yönelik tanımlamalar yaparken bu teknolojiyi en çok “işlevsel teknoloji” ve “insanları taklit eden teknoloji” şeklinde tanımladıkları belirlenmiştir: “... Hocam şimdi yapay zekâyı aslında bir dil modeli olarak görüyoruz. Genel olarak tanımlamalarda bir dil modeli olarak tanımlanıyor ama ben YZ denilince insanların işini kolaylaştırabilen, insanlara akademik açıdan ilgi alanları hiç fark etmez yardımcı olan onlara destek sağlayan işlevsel bir teknoloji olarak değerlendiriyorum” (K10). Katılımcıların genel olarak YZ’nin işlevsel kullanımının akademik anlamda kolaylık sağlayacağını vurguladıkları ve buradan hareketle işlevselliğe odaklanan bir tanımlama yaptıkları görülmektedir. Ayrıca katılımcıların YZ’ye yönelik tanımlamalarında ön plana çıkan bir diğer tanımlama ise “insanları taklit eden teknoloji” şeklinde yapılan tanımlamalardır: “... Bilgisayar algoritmalarının insan gibi düşünüp yeri geldiğinde insanların çözemediği, insanların çözerken zaman alacağı problemleri daha hızlı çözebilme becerisini gösteren ve bu anlamda insan benzerlik gösteren yazılım diyebilirim” (K3). Katılımcıların YZ tanımlamasında insana özgü olan düşünmek, çözüm üretmek, karar vermek gibi eylemlerin YZ teknolojisi aracılığıyla kısmi olarak da olsa gerçekleştirildiği ve bu nedenle insanı taklit eden bir teknoloji şeklinde tanımlamalar yaptıkları görülmektedir. Kısacası katılımcıların YZ teknolojisini tanımlarken YZ teknolojisinin işlevselliğine vurgu yapan “işlevsel teknoloji” ve insana özgü davranışları gerçekleştirme noktasında benzerlik göstermesi açısından da “insanları taklit eden teknoloji” şeklinde tanımlamalar yaptıkları

görülmektedir.

Akademisyenlerin YZ teknolojisini kullanma pratiklerini en çok “dijital platformlar (Twitter (X), YouTube, Google)”, “kişisel çaba” ve “YZ’nin kendisinden” öğrendikleri kısmi olarak da “akademisyen çevresinden” yararlandıkları belirlenmiştir: “... Yani işte Google üzerinden, web üzerinden oradan makaleler falan baktım. Daha sonrasında YouTube gibi sosyal medya platformundan ilgili eğitim videolarını falan izledim ve en önemlisi sosyal medya abi. Oralar çok faydalı oldu” (K1). Katılımcıların YZ teknolojisi kullanma süreçlerinde dijital platformların farklı mecralarından yararlandıkları görülmektedir. Ayrıca kişisel çabanın da bu öğrenme sürecinde etkin rol oynadığı belirlenmiştir: “... YZ uygulamaları kullanmayı kendi çabamla öğrendim. Hem ilginizin olması süreci, hem de bu ilginin beraberinde getirdiği tabii bir araştırma öğrenme sürecinizi kolaylaştırıyor. Ama bunların hepsi kişisel çabaya bağlı tabii” (K4). YZ kullanımına dair en önemli kaynaklardan birinin de YZ’nin kendisi olduğu ve katılımcıların yapay zekâyı kullanma süreçlerinde bu kullanıma bağlı olarak her geçen gün YZ’ye dair daha fazla bilgi edindikleri belirlenmiştir: “... yapay zekâyı öğrenme sürecimde akademik makaleler vs etkili oldu ama en etkili şeylerden biri YZ’nin bizatihi kendisi oldu hani chatGPT gibi” (K6). Katılımcıların YZ teknolojisini kullanma pratiklerine dair farklı enformasyon kaynaklarından yararlandıkları ve YZ’nin kendisinin de bu süreçte önemli bir enformasyon kaynağı olarak kabul edildiği belirlenmiştir.

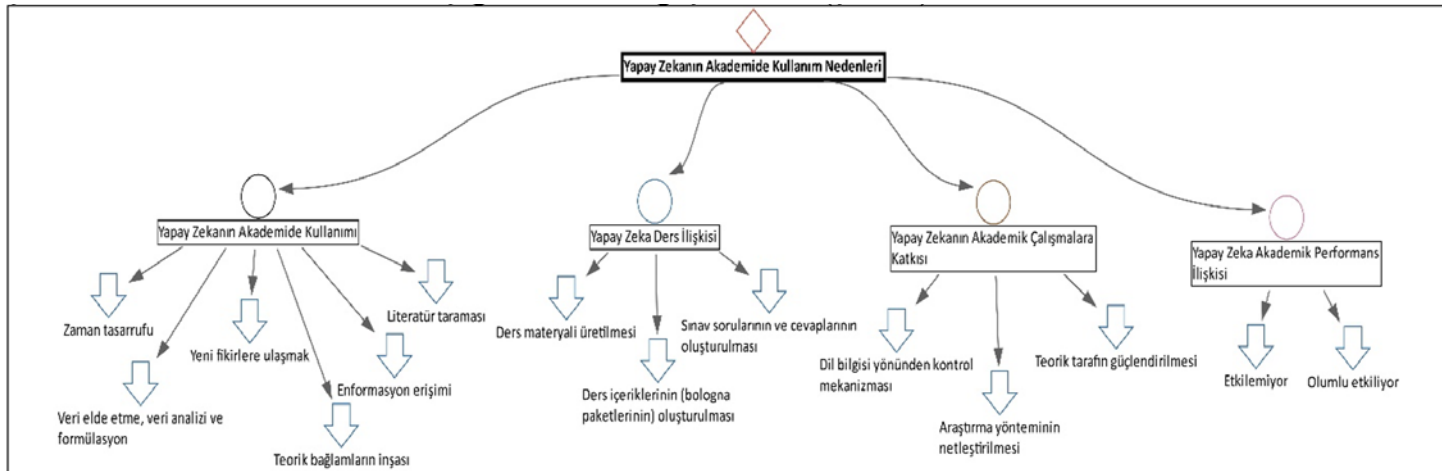
Akademisyenlerin YZ teknolojisinin kullanımında karşılaştıkları en önemli zorlukların “YZ kullanım bilgisinin yetersizliği” ve “YZ’nin yetersizliği” olduğu “Türkçe’ye düşük uygunluk” ve “mahremiyet sorunsalının” ise daha özel zorluklar olduğu belirlenmiştir: “... Örnek mesela işte bir dil modeli var. Bu sadece akademik çeviri yapıyor. Bu alanda çok iyi. Ama biz gidiyorduk mesela başka bir modele. Diyor ki bize translate yap. Burada zorluk yaşıyor. Yani nasıl tanımlayabilirim? Daha akademik bir şekilde nasıl bir şey söyleyebilirim? Yani YZ dil modelinin tam olarak hangi işe, ne zaman, nasıl yaradığını bilmeme. İşlevselliği konusundaki soru işareti. Evet, bilgi sahibi olmama durumu en önemli zorluk bence” (K10). Katılımcıların YZ teknolojisini kullanırken en çok kullanım pratiği açısından bilgi yetersizliklerinin olmasının önemli bir zorluk olduğu vurgulanmaktadır. YZ’nin işlevsel bir teknoloji olduğu ve kullanım pratiklerinin doğru bilinmesinin işlevsel kullanım pratiğini de olumlu anlamada arttıracakı belirtilmektedir. Ancak katılımcılara göre kullanıcıların YZ teknolojisini kullanma pratiği noktasında yetersiz bilgiye sahip olmaları kadar YZ’nin kendisinin de yetersiz olması karşılaşılan bir diğer önemli zorluğu oluşturmaktadır: “.... yetersiz. Hatta çok bariz yetersizlikleri var. Ben bunun ücretli versiyonunu kullanmama rağmen ChatGPT’nin o zamanki yanılmıyorsa üç on modeliydi. O modeli kullanıyorduk. O modelde paralı olarak kullanmamıza rağmen çok basit işleri bile yapamıyordu. Örneğin işte bir metindeki kelimelerin sayılması işini, frekansın alınması işlemini bile

hatalı yapıyordu çoğu zaman” (K4). Kısacası katılımcılara göre kullanıcıların YZ teknolojisi kullanma pratikleri noktasında bilgi eksiklikleri ile YZ’nin bizzat kendisinin yetersizliği YZ teknolojisinin kullanımında karşılaşılan en önemli zorlukları oluşturmaktadır.

Yapay Zekânın Akademide Kullanım Nedenlerine İle İlgili Bulgular

“YZ’nin akademide kullanım nedenleri” ana teması ve bu ana temaya bağlı “YZ’nin akademide kullanım nedenleri”, “YZ’nin akademik çalışmalara katısı”, “YZ akademik performans ilişkisi” ve “YZ ders ilişkisi” şeklindeki alt temalara ait kodlar aşağıda belirlendiği şekildedir (Şekil 2).

Akademisyenlerin YZ teknolojisini kullanma motivasyonları incelendiğinde farklı nedenler üzerinden YZ teknolojisi kullanımı gerçekleştirdikleri belirlenmiştir. Akademisyenlerin YZ teknolojisini en çok “zaman tasarrufu”, “veri elde etme, veri analizi ve formülasyon” ve “yeni fikirlere ulaşmak” gibi amaçlar için kullandıkları belirlenmiştir: “...Onlar sadece bize yeni fikirler veriyor ama belki de bizim araştırmanın kuramsal bölümünde işte bir ayımızı alacak iş süreli işleri daha kısa sürede, bir haftada halledebiliyoruz. Hız kazandırdığını düşünüyorum. Bu nedenle zaman konusunda bence aşırı iyi katkıları var” (K7). Ayrıca “teorik bağlamların inşası”, “literatür taraması” ve “enformasyon erişimi” gibi amaçlarda akademisyenlerin YZ teknolojisini kullanma motivasyonlarının arka planını oluşturmaktadır: “...diyelim

Şekil 2. YZ’nin Akademide Kullanımı Nedenlerine Ait Hiyerarşik Kod Modeli

ki bir fikir üzerinde, bir düşünce üzerinde yoğunlaştığımda ona soru soruyorum. Hani bu şekilde ele alınırsa nasıl olunur? Şu şekilde ele alınırsa nasıl olunur gibi olayın farklı boyutlarını o çünkü çok güzel kategorileştiriyor. Literatür taraması yaparak güzel bir teorik zemin ve bağlantı söylüyor. Bir şey sorduğunda bir şeyin yedi maddesini, sekiz maddesini, beş maddesini sorabiliyor. (K3)” Akademisyenlerin YZ teknolojilerini kullanma pratiklerinin arka planında yer alan temel motivasyon kaynağının pragmatist bakış açısına dayalı somut fayda elde etme arzusu olduğu söylenebilir. Akademisyenlerin çeşitli iş pratikleri doğrultusunda YZ teknolojisini işlevsel kullanım pratikleri göstermeleri, YZ’nin tanımlaması yapılırken işlevsel teknoloji tanımlamasının ön plana çıkması ile de bir tutarlılık gösterdiği söylenebilir.

Akademisyenlerin YZ teknolojisini kullanma pratikleri ile dersleri arasında ilişki incelendiğinde en çok “ders materyal üretilmesi” amacı ile derslerinde YZ teknolojisinden yararlandıkları belirlenmiştir: “... mesela slaytları hazırlamada, işte öğrencilere ek kaynak sunmada, öğrencilere sunum noktasında artı olarak diğer kaynaklar sunma noktasında ciddi anlamda katkı sağladı bana. (K1)” Ayrıca akademisyenlerin YZ teknolojisinden “ders içeriklerinin oluşturulmasında” da yaralandıkları belirlenmiştir: “... derslerimi planlarken destek alıyorum. Dersimin amacını, kapsamını, içeriğini paylaşım hazırladığım izleneceği mesela atıyorum, diyorum ki bu nasıl geliştirebilir, neler eklenebilir? Bazen bakıyorum Dersimin amacı ile ilgili çok güncel bir konu koymuş aslında bir haftada bu ele alınabilir diye. Aralara bunu ekleyebiliyorum. (K7)”

Akademisyenlerin YZ kullanımının akademik çalışmalarına ne tür katkılar sunduğu incelendiğinde “dil bilgisi yönünden kontrol mekanizması” şeklinde bir kullanım motivasyonunun ön plana çıktığı belirlenmiştir: “... genellikle de PDF formatlarından kopyaladığımız zaman aktardığımız yerde harf hataları, eksiklikler, işte yazım yanlışları olur. Ben ne yapıyorum? Direkt çek ediyor, diyorum ki; bana bunu dil bilgisi hatalarını göster. Metni bana tamamlayarak veriyor ve ben onu kullanıyorum. (K4)” Ayrıca akademisyenlerin akademik çalışmalarında YZ teknolojisinden “teorik tarafın güçlendirilmesi” ve “araştırma yönteminin netleştirilmesi”

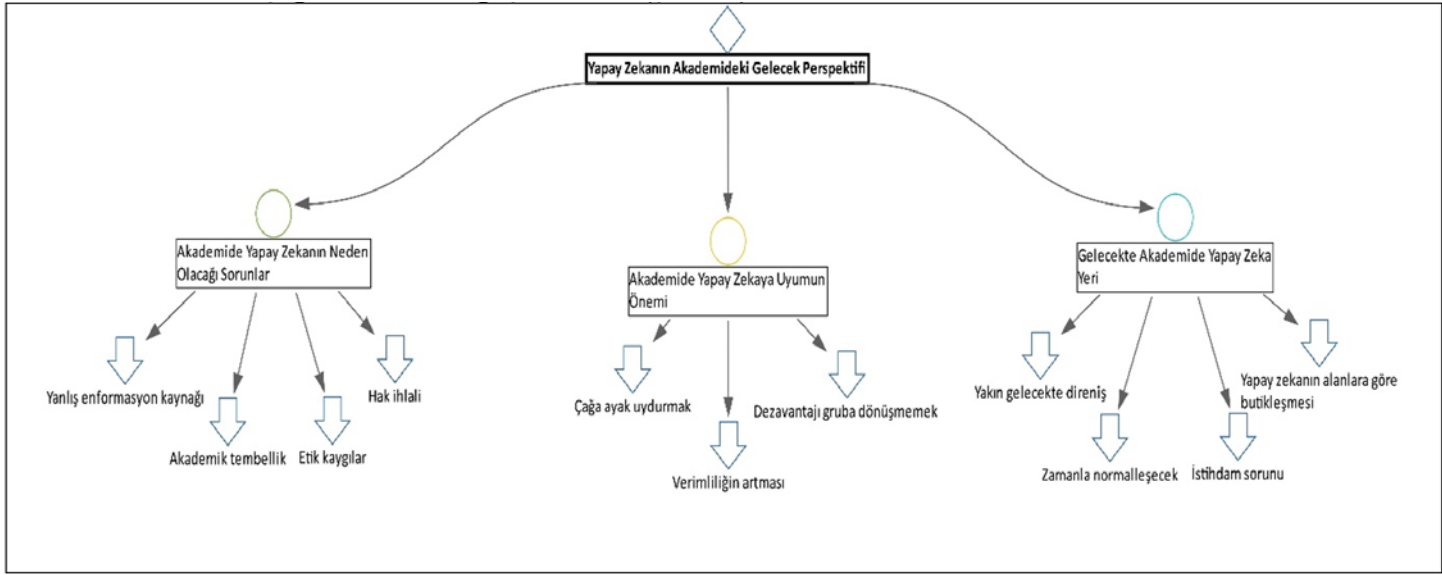
gibi argümandan ötürü de kullanım motivasyonları gösterdikleri belirlenmiştir: “... Mesela bir konuyla ilgili bir şeyi anlamakta zorlandığım zaman ondan yardım istiyorum. Pasajı atıyorum, yorumlamasını istiyorum bağlamlarıyla birlikte. O bana bir şeyler anlatıyor tabii ona güvenmiyorum. Çünkü şöyle güvenmiyorum, eğer benim mesela Kant'la ilgili genel bilgime uygunsa ve ben bir şeyler anlıyorum zaten o metinden. (K2)” Akademisyenlerin YZ teknolojisi kullanmalarının akademik çalışmalarına özellikle “son okuyucu” anlamında katkı sunduğu görülmektedir. Ayrıca yapılan akademik çalışmalarda literatür kısmının inşa edilme sürecindeki teorik bağlamların oluşturulmasında aktif kullanıldığı belirlenmiştir.

YZ teknolojisini kullanmanın akademisyenlerin akademik performansları ile ilişkiseliliği incelendiğinde genel anlamda “olumlu etkiliyor” şeklinde bir yaklaşımın olduğu belirlenmiştir: “... Hız kazandırıyor. Kısa ve öz olarak hızlandırıyor sizi. Bu durum da akademik performansımızı olumlu yansıyor. Özellikle de çeviri yaparken bu hız performansımızı iyi etkiliyor. (K5)”

Yapay Zekânın Akademideki Gelecek Perspektifi İle İlgili Bulgular

“YZ’nin akademideki gelecek perspektifi” ana teması ve bu ana temaya bağlı “akademide YZ’nin neden olacağı sorunlar”, “akademide YZ’ye uyumun önemi” ve “gelecekte akademide YZ’nin yeri” şeklindeki alt temalara ait kodlar aşağıda belirlendiği şekildedir (Şekil 3).

Akademisyenlere göre YZ teknolojisinin neden olacağı sorunlar incelendiğinde YZ teknolojisinin gelecekte akademide en çok “akademik tembellik” gibi bir sorunsala neden olacağı belirtilmektedir: “...Tembelleştirir, şu açıdan alıştırıp. Yani kolaya alıştırıp. Şöyle, İngilizcemiz gerileyebilir. Ben en çok bu anlamda kullanıyorum ama sinir de oluyorum bir yandan. Hani buna yaptırıyorum, güzel de çeviriyor diyorum. Hemen hızlı hızlı okuyorum, yorumluyorum. Ama İngilizcem geriliyor, ona sinir oluyorum mesela. (K5)”. Ayrıca akademisyenlere göre YZ teknolojisinin kullanımının gelecekte akademide “yanlış enformasyon kaynağı” gibi bir sorunsala neden olacağı da belirtilen bir diğer hususu oluşturmaktadır: “... Yazdırdım, atıflı yaz dedim. Dedim ki bana atıfla. Abi bir bakıyorsun

Şekil 3. YZ'nin Akademideki Gelecek Perspektifine Ait Hiyerarşik Kod Modeli

yazıyor tamam güzel ama yani bir atıflar hep hiç olmayan, piyasada olmayan, hiç öyle bir ne isim var, ne bir makale var, ne bir kitap var, ne bir kavram var. O kadar böyle hani hayali bir dünyada yaşıyor ki. Yani çok tehlikeli. (K4)". Akademisyenlere göre YZ teknolojisinin akademide kullanımının bireysel ölçekli performans düşüklüklerine ve özellikle araştırma yapılan bir konu hakkında yanlış bilgi kaynaklarına yönlendirme gibi önemli sorunlara yol açabilecekleri kaygısı taşıdıkları görülmektedir.

Akademisyenlere göre YZ teknolojisine uyum sağlamanın neden önemli olduğu incelendiğinde YZ teknolojisine uyum sağlamanın en çok "çağa ayak uydurmak" açısından önemli olduğu belirtilmektedir: "...Bu şeye benziyor, yani matbaa geldiği zaman hat sanatını yapan insanların biz teknolojiye karşıyız demesine benzer eğer tam tam anlamıyla karşı çıkarsa. YZ sadece akademiye değil birçok sektörü birçok endüstriyi dönüştürüyor. Sanatçılar kullanıyor. Sanat alanında kullanıyor. Bankacılık sistemlerinde kullanıyor. Yani çağa ayak uydurma meselesinin gerisinde kalmamak lazım. O açıdan da uyum önemli hocam. (K3)". Akademisyenlere göre YZ teknolojisi sosyal yaşam içerisinde birçok alanda kullanılmaktadır. Bu alanlardan biri de akademi dünyasıdır. Akademisyenlere göre akademi dünyasının teknolojik bir ilerlemeye karşı direnç göstermesinin bir eksiklik olarak

görüldüğü belirtilebilir.

Akademisyenlere göre gelecekte akademi dünyasında YZ teknolojisinin yerinin nasıl olacağı incelendiğinde en çok "yakın gelecekte direniş", "zamanla normalleşecek" kodlarının ön plana çıktığı görülmektedir: "Yani hocam o zaman şey diyebiliriz, kısa vadede belki bir dirençle karşılaşacak ancak hem akademide hem sosyal yaşam pratikleri içerisinde yapılıncı, normalleşip hayatımızda mesela cep telefonu nasıl akıllı telefonlar şu anda sıradanlaştı? (K4)".

Çalışmanın bulgular kısmında "YZ kullanımına dair genel bilgiler", "YZ'nin akademide kullanım nedenleri" ve "YZ'nin akademideki gelecek perspektifi" şeklinde üç ana temanın ön plana çıktığı belirlenmiştir. Araştırmada akademisyenlerin YZ teknolojisini genel olarak işlevsel bir teknoloji olarak tanımladıkları, YZ teknolojisini kullanma pratiklerini dijital platformlar aracılığıyla ve kişisel çabaları ile öğrendikleri ve YZ teknolojisinin kullanım bilgisinin yetersizliğinin ve YZ teknolojisinin yetersizliğinin ise karşılaşılan en önemli zorluk olarak gördükleri tespit edilmiştir. Akademisyenlerin YZ teknolojisi kullanımını en çok zaman tasarrufu için tercih ettikleri, derslerinde materyal üretimi noktasında yararlandıkları, akademik çalışmalarında YZ teknolojisinde dil bilgisi açısından bir kontrol mekanizması olarak istifade ettikleri ve bu

teknolojinin genel olarak akademik performanslarına olumlu katkı sunduğu şeklindeki görüşleri ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca YZ teknolojisinin akademik tembelliğe yol açtığı, bu teknolojinin çağa ayak uydurmak için bir gereklilik olduğu ve zamanla YZ teknolojisinin kullanımının normalleşeceği görüşünün ön plana çıktığı tespit edilmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Akademisyenlerin YZ teknolojisine yönelik tanımlamalar yaparken bu teknolojiyi en çok “işlevsel teknoloji” ve “insanları taklit eden teknoloji” şeklinde tanımladıkları belirlenmiştir. Ancak günümüzün en önemli teknolojik gelişmelerinden birini temsil eden YZ teknolojisinin insanları taklit eden bir prensip ile insanın alternatifi hâline dönüşeceğinin düşünülmesi veya özne konumunda yer alan insanın bu teknoloji ile nesne konumunda yer alacağına dair bir düşünce pratiğinin gelişmesinin önemli bir paradoks olduğu düşünülmektedir. Akademisyenlerin YZ teknolojisini kullanma pratiklerini en çok “dijital platformlar (Twitter (X), YouTube, Google)”, “kişisel çaba” ve “YZ’nin kendisinden” öğrendikleri kısmi olarak da “akademisyen çevresinden” yararlandıkları belirlenmiştir. YZ teknolojisinin güncel bir gelişmeyi temsil ediyor olması ve henüz netleştirilememiş birçok argümana sahip olmasından ötürü YZ teknolojisini kullanma pratiklerinin öğrenilme sürecinde kişisel gayreti ön plana çıkardığı söylenebilir. Akademisyenlerin YZ teknolojisini kullanımıyla karşılaştıkları en önemli zorlukların “YZ kullanım bilgisinin yetersizliği” ve “YZ’nin yetersizliği” olduğu “Türkçe ’ye düşük uygunluk” ve “mahremiyet sorunsalının” ise daha spesifik zorluklar olduğu belirlenmiştir. YZ teknolojisi kullanımında yapay zekâdan ve kullanıcıdan kaynaklanan yetersizliklerin zorluklara sebep olduğu belirtilmektedir. Bu durum tıpkı YZ teknolojisi kullanım pratiklerinin öğrenilme sürecinde bireysel bir çabanın ön plana çıkmasına neden olan YZ teknolojisini güncel bir teknolojik gelişme olması gerçekliğinden kaynaklandığı ifade edilebilir.

Akademisyenlerin YZ teknolojisini kullanma motivasyonları incelendiğinde farklı nedenler üzerinden YZ teknolojisi kullanımı gerçekleştirdikleri belirlenmiştir. Akademisyenlerin YZ teknolojisini en çok “zaman

tasarrufu”, “veri elde etme, veri analizi ve formülasyon” ve “yeni fikirlere ulaşmak” gibi amaçlar için kullandıkları belirlenmiştir. Teknoloji kabul modeline göre bireyler ve toplumsal yapının teknoloji alanında yaşanan gelişmelere yönelik niyetleri ve tutumları, teknolojik gelişmelerin kullanımının gerçekleşmesini sağlayan altı temel faktörden biri olan gerçekleşen kullanımı oluşturmaktadır. Buradan hareketle akademisyenlerinde YZ teknolojisine kullanma nedenleri olan “zaman tasarrufu”, “veri elde etme, veri analizi ve formülasyon”, “yeni fikirlere ulaşmak”, “teorik bağlamların inşası”, “literatür taraması” ve “enformasyon erişimi” gibi unsurların gerçekleşen kullanımı oluşturduğu ve akademisyenlerin olumlu tutumları ve işlevsel fayda açısından elde ettikleri somut çıktılarının YZ teknolojisini kullanımıyla etkin rol oynadığı söylenebilir. Akademisyenlerin YZ teknolojisini kullanma pratikleri ile dersleri arasında ilişki incelendiğinde akademisyenlerin en çok “ders materyal üretilmesi” amacı ile derslerinde YZ teknolojisinden yararlandıkları belirlenmiştir. Akademisyenleri ders bağlamında YZ teknolojisinden en çok materyal üretimi ve ders bilgi paketlerinin oluşturulması noktasında yararlandıkları görülmektedir. Buradan hareketle akademisyenlerin YZ teknolojisinden sadece akademik üretim noktasında değil ders işleyiş süreçlerinde de aktif olarak yararlandıkları belirlenmiştir. Bu durum akademisyenlerin YZ teknolojisini yaşam pratikleri içerisinde benzer bir bilinçle kullandıkları şeklinde yorumlanabilir.

Akademisyenlerin YZ kullanımının akademik çalışmalarına ne tür katkılar sunduğu incelendiğinde “dil bilgisi yönünden kontrol mekanizması” şeklinde bir kullanım motivasyonunun ön plana çıktığı belirlenmiştir. Bireylerin teknoloji alanında yaşanan gelişmelere dair bir kullanma pratiği oluşturmada etkin rol oynayan faktörlerden biri davranışsal kullanım niyetidir. Davranışsal kullanım niyeti, bireylerin teknolojinin sunduğu imkânların kendilerine olumlu yönde katkı sunacağı düşüncesinden hareketle teknolojik gelişmeleri pratikte kullanma düşüncesini kabul etmeleri şeklinde tanımlanabilir. Buradan hareketle akademisyenlerin hem YZ teknolojisini akademik çalışmalara sunduğu katkı hem de akademik performansı nasıl etkilediğine dair yaklaşımlarının olumlu bir perspektif etrafında tanımlanması YZ’ye yönelik akademisyenlerin

davranışsal kullanım niyetine sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir. YZ teknolojisini kullanmanın akademisyenlerin akademik performansları ile ilişkisi incelendiğinde genel anlamda “olumlu etkiliyor” şeklinde bir yaklaşımın olduğu belirlenmiştir. Akademisyenlerin YZ teknolojisinin olası etik sorunlara sebebiyet verebileceği ancak doğru ve araçsal kullanımın genel anlamda akademik performanslarına olumlu etki edeceği şeklinde yaklaşım sergiledikleri görülmektedir.

Akademisyenlere göre YZ teknolojisinin gelecekte akademide en çok “akademik tembellik” ve “yanlış enformasyon kaynağı” gibi bir sorunsallara neden olacağı da belirtilmektedir. Teknoloji kabul modeli faktörlerinden biri olan algılanan kullanım kolaylığı, teknolojik gelişmelere bağlı ortaya çıkan sistemlerin kullanım pratikleri neticesinde mental ve fiziksel bir gayreti gerektirmeyecek kolaylık şeklinde tanımlanabilir. Ancak akademisyenlere göre YZ teknolojisine yönelik kullanım kolaylığı bu alana dair bir yönelimi arttırsa da bireysel ölçekli performansı olumsuz anlamda etkilemesi ve bir akademik tembellik sorunsalına neden olacağı düşüncesi algılanan kullanım kolaylığının aynı zamanda bir kaygıya da neden olduğu şeklinde yorumlanabilir. Akademisyenlere göre YZ teknolojisine uyum sağlamanın neden önemli olduğu incelendiğinde YZ teknolojisine uyum sağlamanın en çok “çağa ayak uydurmak” açısından önemli olduğu belirtilmektedir. Teknoloji kabul modelinin ikinci faktörü olan algılanan faydanın, gelişim gösteren teknolojik araçları kullanma pratiklerinin bireylerin mevcut iş performansları anlamında olumlu bir etki sunacağı düşüncesine dayandığı söylenebilir. Buradan hareketle akademisyenlerin kullanımından fayda elde edeceği düşüncesi ile YZ teknolojilerini kullanmaları ve bu teknolojiyi kullanmayı kabul etmenin çağa ayak uydurma prensibinin ön koşulunu temsil ettiği söylenebilir.

YZ teknolojisinin her alan ve her sektörde kullanımının kaçılmaz bir gerekliliğe dönüşeceği ve “geleceğin gerçekliği” şeklinde bir tanımlamanın yapılabileceği ifade edilebilir. Bu durum zamanla YZ teknolojilerinin kullanımın sosyal yaşam pratikleri içerisinde birçok farklı alanı kapsayacağı söylenebilir. Çalışmada akademisyenlere göre YZ teknolojisinin akademi dünyasında ki yerinin nasıl olacağı ile ilgili bulgular akademi dünyasında

YZ teknolojisi kullanımın zamanla normalleşeceğini ve geleceğin gerçekliği olan YZ teknolojisine akademi dünyasının da uyum sağlamak zorunda kalacağı görüşünün ön plana çıktığı görülmektedir. Akademisyenlere göre gelecekte akademi dünyasında YZ teknolojisinin yerinin nasıl olacağı incelendiğinde en çok “yakın gelecekte direniş”, “zamanla normalleşecek” kodlarının ön plana çıktığı görülmektedir. YZ teknolojisinin kullanımına dair akademisyen çevresinin kısmi bir enformasyon kaynağı olarak kabul edilmesinin arka planında akademik camianın tam anlamı ile bu sürece uyum sağlama konusunda tedirginliklerinin olduğu, bu tedirginliğin bir mahremiyet bilincine dönüştüğü ve yakın tarihte YZ kullanımın bu nedenle mahrem kaldığı söylenebilir. Gelecekte akademi dünyasında YZ’nin yerine dair “yakın tarihte direniş” ile karışılacağı kodunun ön plana çıkması da ifade edilen öngörüü destekler niteliktedir. Katılımcıların YZ teknolojisine yönelik karşılaşılan zorluklar açısından çift taraflı bir enformasyon eksikliğinin önemli rol oynadığı vurgulanmaktadır. Teknoloji kabul modelinin temel faktörlerinden olan algılanan fayda faktörünün ön plana çıktığı söylenebilir. Buradan hareketle akademisyenlerin fayda düzeyleri arttıkça belirtilen zorlukların da azalacağı ifade edilebilir.

Çalışma kapsamında gerçekleştirilen analizlerin çalışmanın amacına hizmet etmesi bağlamında yeterli düzeyde olduğu varsayılsa da yapılacak olan başka çalışmalara yol göstermesi açısından bazı sınırlılıkların olduğunu belirtmek gerekir. Yapılan bu çalışmanın verileri alan farkı gözetmeksizin akademisyenler ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilmiştir. Bu nedenle sosyal, sağlık, fen bilimleri ve eğitim bilimleri gibi farklı alanlarda görev yapan akademisyenler ile görüşülerek alan bazlı bir karşılaştırma yapılabilir. Bu karşılaştırma YZ teknolojisi kullanımın alanlara göre farklılık gösterip göstermediğini ve hangi açıdan farklılık taşıdığı ortaya koyması açısından literatüre katkı sunacak bir çalışma olacağı belirtilebilir. Ayrıca akademisyenlerin yanı sıra aynı perspektiften hareketle öğrencilerin YZ teknolojisini kullanma motivasyonları da ele alınabilir. Bir başka öneri de akademisyenler ile öğrencilerin YZ teknolojisi kullanma motivasyonları ele alınabilir ve bu doğrultuda öğrencilerin ve akademisyenlerin bu teknolojiyi kullanım motivasyonları karşılaştırılabilir.

KAYNAKLAR

- Ajzen, I., ve Fishbein, M. (1977). Attitude-behavior relations: A theoretical analysis and review of empirical research. *Psychological Bulletin*, 888-918. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.84.5.888>.
- Akman Dömbekci, H., ve Erişen, M. A. (2022). Nitel araştırmalarda görüşme tekniği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 141-160. <https://doi.org/10.18037/ausbd.1227330>.
- Alade, A. O., ve Afuwape, M. Y. (2024). Artificial intelligence (AI) in higher education: A threat or helping hand in improving student-instructor communication. *International Journal of Communication and Public Relation*, 45-61. <https://doi.org/10.47604/ijcpr.2987>.
- Ami-Narh, J., ve Williams, P. (2012). A revised UTAUT model to investigate Ehealth acceptance of health professionals in Africa. *Journal of Emerging Trends in Computing and Information Sciences*, 1383-1391.
- Aşkun, V. (2023). Sosyal bilimler araştırmaları için chatgpt potansiyelinin açığa çıkarılması: Uygulamalar, zorluklar ve gelecek yönelimler. *Erciyes Akademi*, 622-656. <https://doi.org/10.48070/erciyesakademi.1281544>.
- Bağlıbel, M., Samancıoğlu, M., ve Summak, S. (2010). Okul yöneticileri tarafından E-Okul uygulamasının genişletilmiş teknoloji kabul modeline göre değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 331-348.
- Ben Youssef, K., Leicht, T., & Marongiu, L. (2019). Storytelling in the context of destination marketing: An analysis of conceptualisations and impact measurement. *Journal of Strategic Marketing*, s. 696-713.
- Burrus, V. (2017). Mechanisms of stabilization of integrative and conjugative elements. *Current Opinion in Microbiology*, 44-50. <https://doi.org/10.1016/j.mib.2017.03.014>.
- Büyükkada, S. (2024). Akademik yazımda yapay zekâ kullanımının etik açıdan incelenmesi: ChatGPT örneği. *Rize İlahiyat Dergisi*, 01-12. <https://doi.org/10.32950/rid.1337208>.
- Copeland, J., ve Proudfoot, D. (2007). Artificial intelligence: History, foundations, and philosophical issues. In *Philosophy of Psychology and Cognitive Science*, 429-482. <https://doi.org/10.1016/B978-044451540-7/50032-3>.
- Creswell, J. (2013a). *Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Creswell, J. (2013b). *Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları araştırma deseni*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Çetin, M., ve Aktaş, A. (2021). Yapay zekâ ve eğitimde gelecek senaryoları. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 4225-4268.
- Davis, F. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS Quarterly*, 319-340. <https://doi.org/10.2307/249008>.
- Donnell, F., Poster, M., ve Fitzgerald, D. R. (2024). The role of artificial intelligence in higher education. *Irish Journal of Technology Enhanced Learning*, 1-11. <https://doi.org/10.22554/szwjfy54>.
- Duan, Y., Edwards, J., ve Dwivedi, Y. (2019). Artificial intelligence for decision making in the era of big data—Evolution, challenges and research agenda. *International Journal of Information Management*, 63-71. <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2019.01.021>.
- Duran, C., ve Şenyılmaz, A. (2020). Satın almada yapay zekâ uygulamaları. N. İ. İyigün, ve M. K. Yılmaz içinde, *Oyunu değiştiren güç YZ* (s. 163-188). İstanbul: Beta Kitap.
- Ersoy, F. (2019). Fenomenoloji. A. S. Ersoy (Ed.), *Eğitimde nitel araştırma desenleri* içinde (s. 84-139). Anı Yayıncılık.
- Flasinski, M. (2016). *Introduction to Artificial Intelligence*. Berlin: Springer.
- Floridi, L., ve Cows, J. (2019). A unified framework of five principles for AI in society. *Harvard Data Science Review*, 1-15. <https://doi.org/10.1162/99608f92.8cd550d1>

- Galloway, C., ve Swiatek, L. (2018). Public relations and artificial intelligence: It's not (just) about robots. *Public Relations Review*, 734-740. <https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2018.10.008>.
- Giorgi, A. (2009). *The descriptive phenomenological method in psychology: A modified huessrlian approach*. Pittsburgh: XanEdu Publishing. doi: 10.1163/156916210X526079
- Given, L. (2008). *The sage encyclopedia of qualitative research methods*. New York: Sage Publications.
- Gondal, K. M. (2018). Artificial intelligence and educational leadership. *Annals of King Edward Medical University*, 1-2.
- Gönültaş, Y. (2024), Türk kamu yönetimi alanyazınına ilişkin yapay zekâya makale yazdırmak: ChatGPT4.0 örneği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 827-843. Doi: <https://doi.org/10.33712/mana.1578165>
- Hu, P.J.-H., Clark, T., ve Ma, W. (2003). Examining technology acceptance by school teachers: a longitudinal study. *Information ve Management*, 227-241. [https://doi.org/10.1016/S0378-7206\(03\)00050-8](https://doi.org/10.1016/S0378-7206(03)00050-8).
- Jiang, Y., Li, X., Luo, H., Yin, S., ve Kaynak, O. (2022). Quo vadis artificial intelligence? *Discover Artificial Intelligence*, 1-19. <https://doi.org/10.1007/s44163-022-00022-8>
- Karahanna, E., ve Straub, D. (1999). The psychological origins of perceived usefulness and Ease-of-use. *Information ve Management*, 237-250. [https://doi.org/10.1016/S0378-7206\(98\)00096-2](https://doi.org/10.1016/S0378-7206(98)00096-2).
- Karamzadeh, K., ve Moharrami, H. (2015). Survey of robust artificial intelligence classifier proper for various digital data. *International Journal Of Computers ve Technology*, 6436-6443.
- Keller, C. (2005). Virtual learning environments: Three implementation perspectives. *Learning, Media and Technology*, 299-311. <https://doi.org/10.1080/17439880500250527>.
- Kıral, B., (2021). Nitel araştırmada fenomenoloji deseni: Türleri ve araştırma süreci. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 92-103.
- King, W., ve He, J. (2006). A meta-analysis of the technology acceptance model. *Information ve Management*, 740-755. <https://doi.org/10.1016/j.im.2006.05.003>.
- Kurnia, S., Choudrie, J., Mahbubur, R., ve Alzougool, B. (2015). E-commerce technology adoption: A Malaysian grocery SME retail sector study. *Journal of Business Research*, 1906-1918. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2014.12.010>.
- Lee, J., Davari, H., Singh, J., ve Pandhare, V. (2018). Industrial artificial intelligence for industry 4.0- based manufacturing systems. *Manufacturing Letters*, 20-23. <https://doi.org/10.1016/j.mfglet.2018.09.002>.
- Liao, Z., ve Cheung, M. T. (2001). Internet-based e-shopping and consumer attitudes an empirical study. *Information ve Management*, 299-306. [https://doi.org/10.1016/S0378-7206\(00\)00072-0](https://doi.org/10.1016/S0378-7206(00)00072-0).
- Lin, H.-F. (2007). Predicting consumer intentions to shop online: An empirical test of competing theories. *Electronic Commerce Research and Applications*, 433-442. <https://doi.org/10.1016/j.elerap.2007.02.002>.
- Lund, B., ve Ting, W. (2023). Chatting about ChatGPT: How may AI and GPT impact academia and libraries? *Library Hi Tech News*, 26-29. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4333415>.
- Meço, G., ve Çoştı, F. (2022). Eğitimde yapay zekânın kullanılması: Betimsel içerik analizi çalışması. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 171-193.
- Nabiyev, V.V. (2021). *Yapay zekâ*. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Neuman, L. (2022). *Toplumsal araştırma yöntemleri nicel ve nitel yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Obschonka, M., ve Audretsch, D. (2020). Artificial intelligence and big data entrepreneurship: A new era has begun. *Small Business Economics*, 529-539.
- Özer, G., Özcan, M., ve Aktaş, S. (2010). Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımının teknoloji kabul modeli (tkm) ile incelenmesi. *Journal of Yasar University*, 3278-3293. <https://doi.org/10.19168/jyu.69780>
- Penrose, R. (2020). *Kralın yeni akli - bilgisayar, zekâ ve fizik yasaları*. (T. Dereli, Çev.) İstanbul: Koç Üniversitesi

Yayınları.

- Robson, C. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri: Gerçek dünya araştırması*. Ş. Çinkır & N. Demirkasımoğlu (çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sart, G. (2017). Fenomenoloji ve yorumlayıcı fenomenolojik analiz. F. N. Bayyurt (Ed.), *Nitel araştırma yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımlar* içinde (s. 70-81). Anı Yayıncılık.
- Say, C. (2022). *50 soruda yapay zekâ*. İstanbul: Bilim ve Gelecek Kitaplığı.
- Shishavan, H. B. (2024). AI in Higher Education: Guidelines on assessment design from Australian Universities. *ASCILITE 2024* (s. 118-126). ASCILITE.
- Teng, X. (2019). *Discussion about artificial intelligence's advantages and disadvantages compete with natural intelligence*. Journal of Physics: Conference Series (s. 1-7). IOP Publishing.
- Thomas, D. R. (2003). A general Inductive Approach for Qualitative Data Analysis. Retrieved from <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/>
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilecek nitel bir araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 543-559.
- Tutar, H. (2023). Nitel araştırma deseni belirleme ölçütleri ve gerekçelendirilmesi. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 334-355.
- Uğur, N. G., ve Turan, A. H. (2016). Mobil uygulama kabul modeli: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 97-126. <https://doi.org/10.17065/huniibf.310526>
- Uslu, B. (2023). Üniversitelerde yapay zekânın kullanım alanları: Potansiyel yararları ve olası zorluklar. *Eğitimde Kuram ve Uygulama (EKU)*. 227-239. <https://doi.org/10.17244/eku.1355304>.
- Van Manen, M. (1990). *Researching lived experience*. New York: State University of New York Press.
- Venkatesh, V., ve Bala, H. (2008). Technology acceptance model 3 and a research agenda on interventions.

Decision Sciences, 273-315. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5915.2008.00192.x>

- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zahra, W., ve Rautela, G. (2024). Revolutionizing learning landscapes: Unleashing the potential of AI in the realm of academic research. T. Khan, M. Singh, ve S. Raza içinde, *Artificial intelligence: a multidisciplinary approach towards teaching and learning* (s. 242-264). ABD: Bentham Science Publisher.
- Zawacki-Richter, O., Marin, V., Bond, M., ve Gouverneur, F. (2019). Systematic review of research on artificial intelligence applications in higher education – where are the educators? *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 1-27. <https://doi.org/10.1186/s41239-019-0171-0>